
Andreja JAKLIČ*

IZZIVI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA V OBDOBJU KRIZ**

Povzetek. Članek obravnava izzive trajnostnega razvoja v obdobju kriz. Prikaže, da krize in vojne vplivajo na doseganje vseh 17 ciljev trajnostnega razvoja (CTR), ne le v regijah konfliktov ali žarišč, temveč po vsem svetu. Predstavi nastajajoče konflikte med posameznimi cilji v obdobju kriz in vojn ter na podlagi pregledov (ne)uresničevanja CTR med ključnimi izzivi izpostavi zakasnitve napredka, spremembo trendov, spremembo prioritete v smeri reševanja takojšnjih potreb, omejitve in preusmeritve virov, ustvarjanje institucionalnih ovir in zmanjšane napore sporazumevanja in usklajevanja strategij trajnostnega razvoja. Opazovanje različnih ravni in ažurne empirične analize kompleksnega vpliva kriz in vojn na uresničevanje CTR so zato pomembne aktivnosti za revizije scenarijev, reševanje kompromisov med CTR in bolj integriran in učinkovit pristop k trajnostnemu razvoju.

Ključni pojmi: vojna, kriza, trajnostni razvoj, cilji trajnostnega razvoja (CTR), konflikti med CTR.

UVOD

Ideja o trajnostnem razvoju je v političnih in akademskih krogih prisotna že od kriz prejšnjega stoletja (Naša skupna prihodnost (ang. Our common future, poročilo imenovano Brundtland report) 1987; United Nations (MDG) 2000; United Nations Sachs, 2012, 2015; Sachs et al. 2018), njeno uresničevanje pa se po letu 2020 z novimi (in pogostejšimi) krizami, sproženimi zaradi pandemije covida-19, vojne v Ukrajini in na Bližnjem vzhodu ter številnih drugih civilnih vojn in kriz po svetu, srečuje z vse večjimi izzivi (Shulla in Leal Filho 2023; SDG progress Report 2021, 2022, 2023, 2024; Forum ekonomskega in socialnega

* Dr. Andreja Jaklič, redna profesorica, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija, e-mail: andreja.jaklic@fdv.uni-lj.si.

** Izvirni znanstveni članek.

Članek je del aktivnosti, ki se izvajajo v okviru projekta GREENTECH, ki ga sofinancira Evropska unija – NextGenerationEU. (The activities are implemented within the framework of the GREENTECH project, co-financed by the European Union – NextGenerationEU).
DOI: 10.51936/tip.61.3.691

sveta OZN maj 2024¹). Politična, energetska, prehranska in finančna kriza globalno upočasnjujejo investicije in gospodarsko rast ter povečujejo zadolženost (številnih) držav. Globalno upočasnjevanje gospodarske rasti in preusmeritev na trenutne težave ter konflikte pa rahljajo zaveze k trajnostnem razvoju. Nema-lokrat aktivnosti upočasnjujejo tudi razhajanja v predstavah in definicijah tega kompleksnega in pogosto uporabljanega pojma. Neenotno razumevanje posameznih akterjev otežuje sodelovanje. V različnih pojmovanjih trajnostnega razvoja, njegovih nejasnostih in protislovjih, se zrcalijo družbeni konflikti, odnosi moči in tudi politični boj za definiranje družbene realnosti (Banjac idr. 2015, 8). Združeni narodi (ZN) so ga (za namene doseganja širokega soglasja) široko opredelili kot »razvoj, ki zadovoljuje potrebe sedanjosti, ne da bi ogrozil sposobnost prihodnjih generacij, da zadovoljijo svoje lastne potrebe« (Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development 2015). Trajnostni razvoj je po svoji naravi multidisciplinaren koncept in ga pokrivajo različna področja znanosti. V tem članku (in celotnem tematskem sklopu) uporabljamo definicijo trajnostnega razvoja ZN in Agende 2030.

Cilji trajnostnega razvoja (CTR) so bili razviti kot mednarodno dogovorjeni »akcijski načrt za ljudi, planet in blaginjo« (Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development 2015). 17 splošnih ciljev in 169 podciljev pokriva široko paleto zavez, od odprave revščine in izboljšanja dostopa do vode do spodbujanja miru, pravičnosti in močnih institucij. Številni cilji so med seboj povezani z možnostjo ustvarjanja dodatnih koristi, med njimi pa obstajajo tudi izrivanje in (unikatne) možnosti za doseganje kompromisov, pri čemer bi napredek v smeri enega CTR lahko tudi oviral napredek pri drugemu. Kljub začetnemu navdušenju držav za uresničevanje ciljev, ki se odraža v pripravi nacionalnih strategij trajnostnega razvoja, analitiki opozarjajo, da se je s pojavom pandemije in večrazsežnostnih kriz doseganje ciljev upočasnilo in so se razvojne strategije vse bolj osredotočale na kratkoročnejše ožje dosežke (zagotavljanje dostopa do virov, zdravja, miru ...), kar pomeni, da bodo zastavljeni cilji do leta 2030 težko uresničeni. Pandemija koronavirusa in vojne povečujejo negativni vpliv na okolje in so zaustavile že tako skromen dotedanji napredek, na primer s poslabšanjem zdravja ter večanjem neenakosti znotraj držav in med njimi, kar terja spremembe v zastavljenih načrtih.

Izpolnjevanje CTR po ocenah rednih letnih poročil ZN zahteva večje naložbe in nove ukrepe, pa tudi večje medsektorsko in multidisciplinarno sodelovanje vladnih sektorjev in civilne družbe. Pokrizni programi držav praviloma to vključujejo in naložbe držav so često pogojene z izpolnjevanjem zavez CTR. Veliko večja pričakovanja so tudi pri aktivnem vključevanju zasebnega sektorja. Države s svojimi politikami in ukrepi pospešujejo prenos odgovornosti in aktivnosti za trajnostni razvoj na podjetja in posameznike, zato so bolj kakor v preteklosti v ta prehod vključene tudi institucije znanja. Izobraževanje naj bi bilo

¹ Dostopno prek <https://press.un.org/en/2023/ecosoc7125.doc.htm>.

eno ključnih orodij za transformacijo: za razumevanje problemov, iskanje rešitev in spreminjanje vedenja. Vse bolj se angažirajo nevladne organizacije in univerze, ki po državah s spodbujanjem interdisciplinarnih pristopov v raziskovanju in izobraževanju o ciljih trajnostnega razvoja podajajo tudi predloge za vključevanje drugih ravni izobraževanj in lastno razvijanje rešitev. Trajnostni razvoj postaja namen izobraževanja (UNESCO 2021), pa tudi organizacijski pristop v poučevanju (PRME 2023; Preuss et al. 2023, Van Tulder, Van Mil 2023). Unesco v poročilu Mednarodne komisije za prihodnost izobraževanja (2021) opozarja na pričakovane motnje zaradi kriz, ki naj bi močno vplivale na štiri pogosto prekrivajoča se področja: okolje, način življenja in interakcije s tehnologijo, sisteme upravljanja in načine/oblike dela. Kljub negotovim napovedim je predvidevanje teh transformativnih premikov osnova za načrtovanje in gradnjo alternativnih scenarijev o tem, kako izobraževanje bolje uskladiti s potrebami človeštva v prihodnjih desetletjih in kasneje.

Cilji trajnostnega razvoja vključujejo tudi zeleni in digitalni prehod družb(e), ki je prioriteta Evropske razvojne strategije in industrijske politike (A New Industrial Strategy for Europe 2020). Tak prehod pomeni veliko preoblikovanje družbe – tako gospodarstva kot vsakodnevnega življenja posameznikov. Politike na področju podnebnih sprememb in digitalizacije načeloma sicer ne zahtevajo spreminjanja dosedanje paradigme razvoja, ki temelji na spodbujanju liberalizacije, integracije in odpiranja gospodarstev, a zaveze k rasti brez odpadkov (krožno gospodarstvo) ter energetske varčevanje vendarle ne bodo uresničeni, ne da bi radikalno posegli v organizacijo gospodarskih procesov in spremenili vedenje posameznikov. Načrtovani prehod obeta spremembo blaginje in prerazdelitev virov tako med državami kakor znotraj njih in sproža intenzivne razprave o potrebi po spreminjanju paradigme razvoja. Za doseganje CTR se na več področjih vzpostavlja pogojevanje dostopa do virov (npr. razpoložljivost finančnih virov za izrecne namene; določne tehnologije/viri energije itd.). Zaradi geopolitičnih sprememb ter trenj med velikimi starimi in novimi silami je v prihajajoči transformaciji pričakovati več protekcionizma in državne intervencije kakor v preteklosti. Nove vire energije, digitalizacijo in področje tehnologije analitiki in oblikovalci politik izpostavljajo kot glavno polje konkurence med velikimi silami (posebej med ZDA in Kitajsko).

Evropska unija (EU) si prizadeva postati pospeševalka zelene in digitalne transformacije ter sodelovanja in nekakšna globalna vzornica pri implementaciji rešitev za doseganje trajnostnih ciljev. S tem namenom EU podpira številne sodelovalne platforme; Evropski zeleni dogovor in zahteve po zelenem in digitalnem prehodu pa so pomemben del programa za okrevanje in odpornost. Instrument za okrevanje NextGenerationEU, ki je del večletnega finančnega okvira EU za obdobje 2021–2027, je namenjen okrepitvi in strukturni preobrazbi gospodarstev držav članic po pandemiji. Sredstva tega instrumenta so pogojevana in države članice EU so morale pred prejetjem le-teh predložiti nacionalne načrte za obnovo in odpornost, ki jih je nato ocenila Evropska komisija (EK) in odobril

Svet EU. Ravno zato so tudi nacionalni programi za okrevanje in odpornost trenutno eden od ključnih instrumentov zelenega in digitalnega prehoda. Za uspešnost nacionalnih programov je poleg njihovih vsebin odločilna tudi zmožnost hitre izmenjave informacij in hitro odločanje. Razlike v sposobnosti držav pri usklajevanju in povezovanju nacionalnih institucij in deležnikov pri načrtovanju in izvedbi Načrta za okrevanje in odpornost Evropske unije se bodo kazale tudi v razlikah glede uspešnosti pri zelenem in digitalnem prehodu in uresničevanju CTR. Z vidika hkratnega doseganja ciljev trajnostnega razvoja velja izpostaviti potrebo po povezanosti izvajanja Načrta za okrevanje in odpornost in Strategije za doseganje ciljev trajnostnega razvoja. Prehod zahteva odzivnost in široko sodelovanje številnih deležnikov, kar prinaša številne izzive.

IZZIVI DOSEGANJA CILJEV TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Uresničevanje ciljev trajnostnega razvoja (CTR) je zaradi nedavnih kriz ogroženo na več načinov. Najbolj očiten je zakasnitev napredka v doseganju CTR. Pandemija covid-19, vojna v Ukrajini, vojne in krize na Bližnjem vzhodu so povzročili zamude pri izvajanju ciljev trajnostnega razvoja, saj so bili viri in prizadevanja preusmerjeni v odziv na krizo in ne v pobude za trajnostni razvoj (Chevenko 2024). Časi velikih negotovosti in omejenega dostopa do virov lahko spremenijo trende in smeri rasti cen (rastoče cene energije, upočasnjena gospodarska rast); te svetovne krize lahko omejijo tudi napredek pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja, zlasti na področjih, kot so zmanjšanje revščine, zdravje, izobraževanje in gospodarska rast. Višje cene energije in hrane, inflacija in težave v dobavnih verigah so številnim spremenile prvotne načrte pa tudi prioritete v aktivnostih. Zahteve po odzivanju na krize so obremenile vire, ki bi bili sicer dodeljeni projektom trajnostnega razvoja, kar vpliva na zmožnost doseganja ciljev (določenih s CTR). Krize so imele pomemben socialno-ekonomski vpliv, saj so povečale neenakosti ter stopnje revščine in vplivale na dostop do osnovnih storitev, kot so zdravstvena oskrba, izobraževanje in zaposlovanje, ki so ključne sestavine ciljev trajnostnega razvoja.

Med izzivi so tudi institucionalne ovire, kot je pomanjkanje usklajenosti med prizadevanji in pripravljenostjo na krize in izvajanjem trajnostnega razvoja. Te ovire, denimo neskladnost politik in razvojnih strategij posameznih področij, so pogoste že v lokalnih okoljih, pa tudi na ravni posameznih gospodarstev, kar v nadaljevanju tematskega sklopa obravnavamo na primeru Slovenije (glej Bučar 2024).

Izzivi v doseganju CTR se nanašajo na doseganje kompromisov, ki nastanejo pri zasledovanju enega cilja in lahko negativno vplivajo na drug cilj. Ti kompromisi v odločanju so očitni zaradi medsebojno povezane narave ciljev trajnostnega razvoja (CTR), pri čemer lahko napredek na enem področju ovira napredek na drugem. Tabela 1 izpostavlja možne primere takšne povezanosti med CTR ter učinki kriz na realizacijo posameznih ciljev. Doseganje gospodarske rasti (SDG 8) je na primer lahko v nasprotju z ohranjanjem okolja (SDG 13), če se

gospodarska rast izvaja z dejavnostmi, ki škodijo okolju, kot je prekomerno črpanje virov. Ankete med podjetji kažejo, da je v kriznih časih lahko na primer zaradi višjih cen energije zmanjšano investiranje v digitalizacijo in modele krožnega gospodarstva, nekatere pa ravno omejitve in sprememba stroškov spodbudijo k uvajanju novih poslovnih modelov (Jaklič in Koleča 2020, 2022). Zaradi zmanjševanja naročil podjetja zmanjšujejo obseg proizvodnje, čemur pogosto sledi upadanje produktivnosti in zaposlenosti. Sočasno ohranjanje produktivnosti in kakovostnih delovnih mest je v krizi zato oteženo. Kompromise je mogoče videti tudi v posebnih primerih, kot je doseganje ničelne lakote (SDG 2) na račun življenja pod vodo (SDG 14) zaradi prekomernega ribolova ali kako lahko napredek pri enakosti spolov (SDG 5) pozitivno vpliva na zmanjševanje revščine (SDG 1) z ekonomskim in socialnim opolnomočenjem žensk. Ti kompromisi v odločanju med možnimi izbirami poudarjajo kompleksnost usklajevanja različnih ciljev in potrebo po skrbnem premisleku, da bi se izognili nenamernim negativnim posledicam, medtem ko si prizadevamo za trajnostni razvoj.

Izzivi zaradi konkurenčnih ciljev in kompromisov pri CTR nastanejo, ko prizadevanje za napredek na enem področju negativno vpliva na drug cilj, kar ovira možnost celostnih in integriranih pristopov za učinkovito doseganje trajnostnega razvoja. Razreševanje kompromisov (trade-offs) med posameznimi cilji in podcilji je med največjimi izzivi pri uresničevanju ciljev, saj zahteva veliko znanja ter veliko interdisciplinarnega, medorganizacijskega in medsektorskega sodelovanja. Ravno uspešnost razreševanja teh razvojnih dilem in uspešnost sodelovanja pogosto zaznamujeta razlike v uresničevanju CTR. Oboje je moč krečiti z izobraževanjem.

Tabela 1: PRIMERI IZZIVOV URESNIČEVANJA CTR ZARADI KRIZ

CTR	Vpliv na uresničevanje cilja zaradi kriz	
CTR 1	Odprava revščine	Vojne v Ukrajini in v Gazi (in pred tem vojne v Sudanu, Jemnu, Nigeriji) so zavrele napredek pri odpravljanju revščine, v revščino pahnilo več milijonov ljudi in dvignile stopnjo revščine.
CTR 2	Odprava lakote	Konflikti so prekinili trgovinske in dobavne verige, kar je povzročilo resno pomanjkanje hrane, vode in zdravil, zlasti v Ukrajini
CTR 3	Zdravje in dobro počutje	Pandemija je močno obremenila razpoložljive zmogljivosti za zdravstveno oskrbo, kar se je odrazilo v povečanju drugih bolezni ter poslabšanju mentalnega zdravja.
CTR 4	Kakovostno izobraževanje	Zaprtje šol in omejen dostop do interneta (zaradi pandemije in vojn) zmanjšuje dostop do izobraževanja.
CTR 5	Enakost spolov	Ženske so ranljivejša skupina v krizah; pogostejše izgubijo delo ali so vključene v reševanje družinskih zadev, kar povečuje neenakosti med spoloma.
CTR 6	Čista voda in sanitarna ureditev	Vojne povzročajo onesnaževanja vodnih virov, poškodbe in onesnaževanja distribucijskih sistemov (eksplozije, težke kovine itd.) ter otežujejo dostop do vodnih virov.

CTR		Vpliv na uresničevanje cilja zaradi kriz
CTR 7	Cenovno dostopna in čista energija	Vojna v Ukrajini, konflikti na Bližnjem vzhodu (Rdeče morje), poškodovana energetska infrastruktura in rastoče geopolitične napetosti povečujejo ceno in manjšo razpoložljivost energije, kar zmanjšuje dostop do čiste energije ter vpliva na zmanjševanje industrijske proizvodnje in počasnejše opuščanje fosilnih goriv.
CTR 8	Dostojno delo in gospodarska rast	Na prizadetih območjih (zaradi vojn, konfliktov in geopolitičnih tveganj) so podjetja prisiljena zapirati obrate, zmanjševati investicije, dostop do tehnologije, kar zmanjšuje zaposlenost, vpliva na izgubo večšin in delovne sile ter ovira razvoj in rast podjetij.
CTR 9	Industrija, inovacije in infrastruktura	Vojna v Ukrajini je povzročila uničenje infrastrukture, industrijskih obratov, zgradb, cest, mostov, bolnišnic, šol in drugega fizičnega premoženja, selitve in zmanjšanje usposobljene delovne sile, inovacij in proizvodnih zmogljivosti. Na svetovni ravni je konflikt negativno vplival na različne panoge zaradi večje negotovosti, ovir v trgovini in v dobavnih verigah in nestanovitnosti cen surovin.
CTR 10	Zmanjšanje neenakosti	Pandemija covid-19 je pokazala rast neenakosti znotraj držav in med državami, vojna (predvsem zaradi hitro rastočih cen hrane in energije) dodatno povečuje neenakosti znotraj držav in med njimi.
CTR 11	Trajnostna mesta in skupnosti	Rastoče in ponavljajoče se poškodbe javne infrastrukture v mestih zaradi vojn in lokalnih napetosti in nemirov prebivalstva v mestih otežujejo razvoj in povečujejo potrebo po investicijah.
CTR 12	Odgovorna poraba in proizvodnja	Pandemija covid-19 in vojna v Ukrajini sta povzročili zapore in zaustavitve gospodarstva, motnje svetovne trgovine in dobavnih verig, povečano nastajanje odpadkov (zlasti iz medicinske in osebne zaščitne opreme); podjetja so dala prednost preživetju na trgu in zmanjšanju stroškov pred okoljskimi zavezami.
CTR 13	Podnebni ukrepi	Vojna v Ukrajini je sprožila različne okoljske posledice, vključno z degradacijo in erozijo tal, krčenjem gozdov, onesnaženostjo zraka in izpustom znatnih količin ogljikovega dioksida.
CTR 14	Življenje v vodi	Vojna in konflikti (zaradi izlitij nafte ob napadih) povzročajo onesnaževanje voda z velikimi okoljskimi posledicami.
CTR 15	Življenje na kopnem	Vojna v Ukrajini in druge vojne so imele katastrofalen vpliv na biotsko raznovrstnost in zaščitena območja v državah vojn, kar je povzročilo uničenje habitatov, krčenje gozdov, ogroženost vrst, onesnaženje in dolgoročne ekološke posledice.
CTR 16	Mir, pravičnost in močne institucije	Konflikta v Ukrajini in Gazi sta pripomogla k povečanju globalnih konfliktov, zaradi česar so ustvarjanje trajnega miru in pogajanja o prekinitvah ognja še večji izziv. Narašča verjetnost novih konfliktov. Države za neuresničevanje zavez krivijo zunanje dejavnike.
CTR 17	Partnerstva za doseganje ciljev	Geopolitične napetosti in velika polarizacija mnenj v nacionalnih državah otežujejo dialog, medorganizacijsko in medsektorsko sodelovanje, sklepanje partnerstev ter razreševanje kompromisov trajnostnega razvoja.

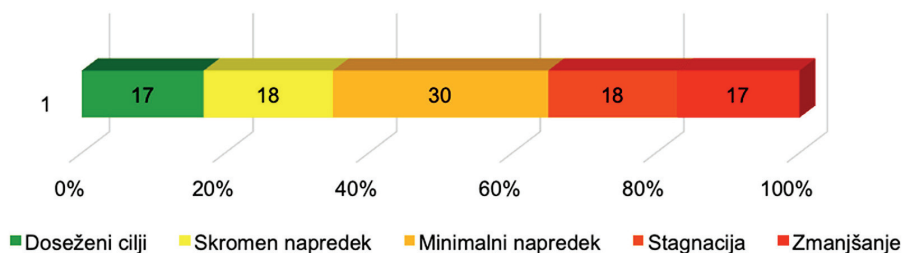
Vir: lastni prikaz.

Z rastočimi političnimi in varnostnimi tveganji ter geopolitičnimi napetostmi je – poleg doseganja skladnosti nacionalnih politik – oteženo tudi globalno

usklajevanje CTR. Potreba po globalnem usklajevanju in sodelovanju za reševanje takojšnjih potreb zaradi krize je preusmerila pozornost in vire od dolgoročnih pobud za trajnostni razvoj h kratkoročnim ciljem na ožje lokalnih območjih, kar vpliva na izvajanje CTR. Vplivi vojne so se razširili na druge države po svetu zaradi mednarodne trgovine in podpore različnih političnih skupin Ukrajini oz. sankcij Rusiji. Vpliv vojn na globalne verige vrednosti bi lahko povzročil široko razširjeno prehransko krizo, energetska krizo ali zmanjšan dostop do vode, kar bi spodkopalo napredek pri doseganju cilja SDG 2 (odprava lakote), SDG 6 (čista voda in sanitarije) in SDG 7 (cenovno dostopna in čista energija). Doseganje cilja trajnostnega razvoja 1 (odprava revščine) bi bilo ogroženo zlasti za države z ranljivimi gospodinjstvi, ki trpijo zaradi oboroženih spopadov. Primeri v Tabeli 1 kažejo vpliv kriz zaradi pandemije covida-19, vojne v Ukrajini in geopolitičnih napetosti na Bližnjem vzhodu pri izvajanju ciljev trajnostnega razvoja ter tudi potrebo po ciljno usmerjenem sodelovanju in podpori za soočanje s temi izzivi in za izpolnjevanje globalnih zavez glede trajnosti do leta 2030.

Zadnje poročilo o napredku pri CTR (SDG Progress Report 2024), denimo, pokaže, da je – globalno – napredek dosežen le pri 17 % CTR, enak je delež poslabšanja stanja, kar 18 % CRT pa beleži stagnacijo (stanje brez napredka). 48 % CTR beleži le skromni ali minimalni napredek (Slika 1).

Slika 1: SPLOŠNA OCENA NAPREDKA MED CILJI S PODATKI O TRENDIH LETA 2024 ALI NAJNOVEJŠIMI PODATKI

Vir. The Sustainable Development Goals Report (2024, 4).

Spreminjanje prioritet v času kriz je vplivalo tudi na naraščajočo potrebo po analizah, zbiranju in sintezi (dodatnih) podatkov. Motnje, ki so jih povzročile krize, so vplivale na prizadevanja za zbiranje podatkov in spremljanje, ki so bistvena za sledenje napredku pri doseganju CTR. Zaradi pomanjkljivih podatkov je pogosto težko oceniti vpliv teh kriz in ustrezno prilagoditi strategije. Empirične ocene posledic vojn in oboroženih spopadov na trajnostni razvoj šele nastajajo, a razpoložljive dosedanje analize kažejo (Jiang et al. 2023), da so močno vplivale na lokalni in globalni trajnostni razvoj v povezanem svetu.

Nedavne krize (pandemija covida-19, vojna v Ukrajini in na Bližnjem vzhodu, državljanske vojne) so torej novi in znatni izzivi za izvajanje CTR z zakasnitvijo

napredka, spremembo trendov, spremembo prioritet v smeri reševanja takojšnjih potreb, omejitvami in preusmeritvami virov, ustvarjanjem institucionalnih ovir, vplivom na socialno-ekonomske razmere, motnjami zbiranja podatkov in zmanjšanimi naporji sporazumevanja in usklajevanja strategij trajnostnega razvoja.

KAKO OBRAVNAVATI IZZIVE URESNIČEVANJA CILJEV TRAJNOSTNEGA RAZVOJA ZARADI KRIZ

Izzive v uresničevanju ciljev trajnostnega razvoja (CTR) zaradi kriz je mogoče obravnavati s kombinacijo strategij, ki vključujejo boljše razumevanje zapletenosti sistema ciljev in kompromisov med cilji, prepoznavanje sinergij med cilji in izvajanjem politik, ki uravnotežijo konkurenčne cilje. Med načini za reševanje teh izzivov so naslednji:

- Raziskave in razvoj: nenehna podpora raziskavam in razvoju na področju trajnostnega razvoja – s poudarkom na medsebojnih povezavah in kompromisih med cilji trajnostnega razvoja. To omogoča izboljšanje našega razumevanja zapletenih odnosov med različnimi cilji in prepoznavanje novih strategij za obravnavanje kompromisov.
- Globalno in lokalno sodelovanje: spodbujanje globalnega in lokalnega sodelovanja za obravnavanje kompromisov med CTR lahko vključuje mednarodne sporazume, regionalna partnerstva in lokalne pobude, ki sodelujejo pri doseganju trajnostnega razvoja.
- Prilagajanje in prožnost: poudarjanje potreb po prilagajanju in prožnosti pri izvajanju CTR. To vključuje revizijo politik in programov, ko se spremenijo okoliščine, in upoštevanje lokalnih posebnosti, da se zagotovi napredek na način, ki uravnoteži konkurenčne cilje. Trenutno število in razsežnosti kriz kličejo po ponovni preučitvi načrta za uresničevanje CTR.
- Razumevanje kompromisov: z večjim ozaveščanjem, učenjem in spremljanjem je mogoče prepoznati možne kompromise med cilji trajnostnega razvoja in lokalnimi/nacionalnimi cilji. To vključuje analizo medsebojnih povezav in morebitnih nasprotij med različnimi cilji, denimo kompromis med gospodarsko rastjo in varstvom okolja.
- Sinergije in integracija: prepoznavanje priložnosti za sinergije med cilji trajnostnega razvoja, pri katerih napredek na enem področju lahko podpira napredek na drugem. To lahko zajema vključevanje politik in programov v več ciljev, kot je združevanje podnebnih ukrepov (SDG 13) s trajnostnim kmetijstvom (SDG 2), da se dosežeta prehranska varnost in odpornost na podnebne spremembe.²
- Vključevanje deležnikov iz različnih sektorjev in ravni v proces odločanja lahko zagotovi upoštevanje različnih perspektiv in potreb različnih skupin.

² Primer kmetijstva v EU kaže, da prav nerazumevanje ciljev trajnostnega kmetijstva pogosto vodi v odpor do podnebnih ukrepov.

Ob dobrem sodelovanju se lahko porodi tudi uspešnejše iskanje lokalnih rešitev. To lahko pomaga zmanjšati negativne vplive in povečati pozitivne sinergije.

- Kontekstualizirani pristopi: razvijanje politik in programov, ki so prilagojeni posebnim kontekstom in regijam. To lahko vključuje upoštevanje lokalnih razmer, kulturnih razlik in regionalnih prednostnih nalog ter virov pri sledenju ciljem trajnostnega razvoja.
- Spremljanje in ocenjevanje: redno spremljanje in ocenjevanje napredka pri izvajanju ciljev trajnostnega razvoja, vključno s kompromisi in sinergijami, ki nastanejo, pomaga prepoznati področja, na katerih so potrebne prilagoditve in je dosežen napredek. Nacionalni statistični servisi v EU od leta 2021 letno spremljajo napredek glede CTR in zbirajo vse več podatkov tudi v specializiranih anketah.
- Izobraževanje in ozaveščanje javnosti in oblikovalcev politik o ciljih trajnostnega razvoja in njihovih medsebojnih povezavah. To lahko vključuje ozaveščanje o možnih kompromisih in pomenu uravnoteženja konkurenčnih ciljev za doseganje trajnostnega razvoja.
- Uporaba inovativnih pristopov in orodij, kot so načrtovanje scenarijev, sistemsko razmišljanje in sprotne analitike podatkov, omogoča boljše razumevanje in obravnavanje kompromisov med cilji trajnostnega razvoja. Prepoznavanje možnih kompromisov (izključevanj – denimo vpliva rasti cen električne energije na ohranjanje proizvodnje in zaposlenosti) in ocene vpliva različnih političnih odločitev so nujne za informirano odločanje.

Z uvedbo teh aktivnosti je mogoče obravnavati kompromise med cilji trajnostnega razvoja, pripraviti scenarije in doseči bolj integriran in učinkovit pristop k trajnostnemu razvoju. Dosedanje razprave in poročila o napredku (na primer SDG Summit 2023; The Sustainable Development Report 2021, 2022, 2023, 2024) so pokazali številne (tudi zgoraj omenjene) izzive; na podlagi pregleda nacionalnih in mednarodnih poročil ugotavljamo, da so skladnost politik, vključevanje (in sodelovanje) različnih deležnikov, posebej izobraževalnih institucij, in zmožnost zbiranja in analize podatkov med ključnimi pristopi, ki premagujejo izzive doseganja ciljev CTR v obdobju kriz. Analizam na tem področjem je namenjen tudi pričujoči tematski sklop.

PRISPEVEK TEMATSKEGA SKLOPA

Analize o vplivih kriz in vojn na doseganje trajnostnega razvoja so redke, empirični dokazi so razdrobljeni in malo pozornosti je bilo posvečeno vplivom kriz na 17 CTR. Članki v tem tematskem sklopu obravnavajo številne naštetе izzive zaradi kriz v izbrani državi. Z izvirnimi empiričnimi analizami različnih ravni in akterjev prikazujejo posledice in premike v obdobju kriz v Sloveniji. Uvodni članek strne informacije o vplivu kriz na trajnostni razvoj in o možnih odzivih z namenom zagotavljanja bolj celostnih analiz v prihodnje in poudari

koristi zaznavanja in ocenjevanja vplivov kriz na globalni trajnostni razvoj v soodvisnem svetu.

Nabor treh člankov v nadaljevanju prikaže paleto aktivnosti v obdobju kriz: od konceptualnega razmisleka o izzivih prerazdeljevanja, usklajevanja politik in strategij do razvoja orodij za ocenjevanje napredka in do študijskega primera, kako se v trajnostni razvoj in transformacijo v obdobju kriz s svojim delovanjem vključujejo univerze in posamezne fakultete.

Izbrane analize nam prikažejo podrobnejše elemente in ozadje položaja, ki ga ima Slovenija na »zemljevidu doseganja CRT« (Slika 2). Tematski sklop povezuje avtorje, ki se s trajnostnim razvojem v teoriji in uveljavljanjem politik v praksi ukvarjajo že več kot desetletje, še preden je trajnost začela poganjati gospodarski in politični uspeh (Schalteger 2011), in prinaša več sporočil tako za oblikovalce nacionalnih politik kakor tudi organizacijskih strategij.

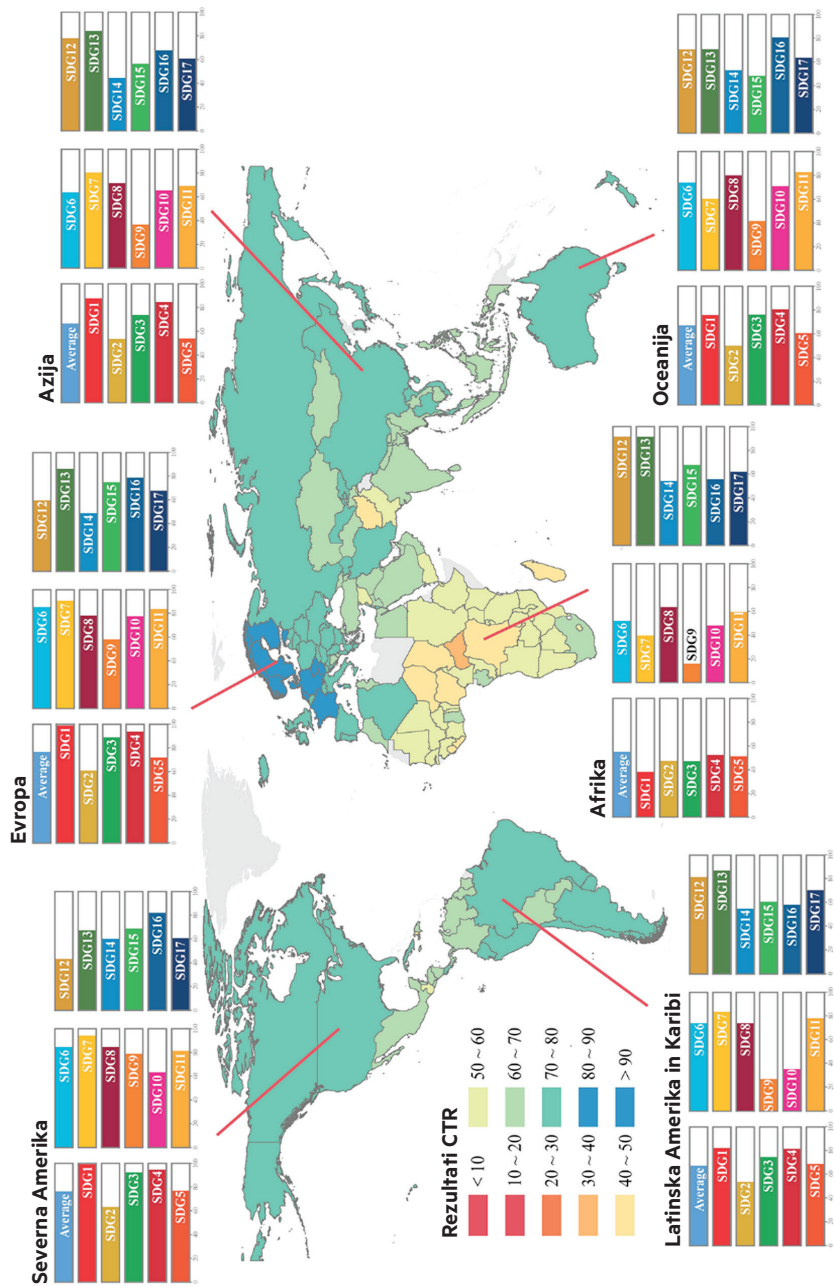
Kunčič (2024) v članku z naslovom »Trajnostni razvoj v Sloveniji: evalvacija doseganja ciljev trajnostnega razvoja« podrobneje analizira uresničevanje posameznih CTR in pokaže, da Slovenija z doseganjem 80 točk od 100 možnih trenutno ostaja med razmeroma uspešnimi državami. Njegov članek prikaže tudi simulacije potencialnega napredka pri različnih CTR in predlaga način za prepoznavanje politik pospeševanja trajnostnega razvoja, z uporabo katerih bi se lahko Slovenija uvrščala v sam vrh svetovnih držav v trajnostnem razvoju.

Kot kažejo izkušnje nekaterih držav, lahko krize in pasivnost usklajevanja razvojnih politik situacijo hitro spreminjajo; zaslužna prof. Bučar (2024) opozarja na te pasti. V svojem članku z naslovom »Upoštevanje načela skladnosti politik za trajnostni razvoj v Sloveniji z vidika uresničevanja Agende 2030« ugotavlja, da – kljub razmeroma dobremu poznavanju načela skladnosti politik in zapisov v nacionalnih dokumentih – dejansko v praksi koordinacije, spremljanja in vrednotenja ukrepov ni zaznati.

Analiza, kako k uresničevanju CTR pristopajo institucije znanja (Arbeiter idr. 2024) kot eden od akterjev pospeševanja trajnostnega razvoja, prispeva dodaten uvid v prilagajanje v času kriz. V članku z naslovom »Univerze kot pospeševalec trajnostnega razvoja: Trajnostna FDV« Arbeiter s soavtoricama poda sistematičen pregled vključenosti CTR v pedagoško, znanstvenoraziskovalno, upravljalško delo in sodelovanje z zunanjimi deležniki; poleg rezultatov prikažejo tudi potencial povezovanja dejavnosti na področju trajnostnega razvoja.

Doprinos izbranih člankov je celovita presoja uresničevanja CTR (zajem vseh CTR) in spremljanje (spreminjanja) uresničevanja CTR v času kriz. Tudi pri upravljanju trajnosti se lahko naslonimo na Druckerjevo idejo, da »kar lahko izmerimo, lahko izboljšamo in uresničimo«, zato so empirični prikazi in spremljanje sprememb v uresničevanju CTR svojevrsten prispevek k preučevanju in uresničevanju trajnosti. Empirični rezultati želijo spodbuditi k refleksiji o doseganju CTR (ter smiselnosti le-tega) in k novim empiričnim ocenam. Za ekonomiste je doseganje trajnosti podobno klasični dilemi »varčevanja in vlaganja«. Razrešuje se paradoks ljudi, ki jih skrbi prihodnost, medtem ko zanemarjajo

Slika 2: GLOBALNO URESNIČEVANJE CTR

Vir: prikaz podatkov na podlagi vira <https://unstats.un.org/sdgs>.

trenutne potrebe ali ljudi, ki gledajo le ta trenutek brez skrbi za prihodnost. Ideja, ki obljublja trajnostni razvoj, bo vedno terjala neskončno serijo popravkov do ponovnih ocen, ko si prizadevamo za sinergije in obravnavamo kompromise (Solow 1993). Poskusi meritev in metrike trajnostnega razvoja so pomembni tudi zaradi interdisciplinarnosti in kompleksnosti samega koncepta trajnostnega razvoja. Nedoseganje zastavljenih CTR in številne zelo razsežne krize v obdobju, ko naj bi CTR globalno pospešeno uresničevali, kličejo tudi k reviziji načrta uresničevanja Agende 2030.

Tematski sklop z izvirnimi analizami o skladnosti politik trajnostnega razvoja in primerjalnim umeščanjem Slovenije v mednarodni prostor dopolnjuje rastoči obseg analiz o vzpostavljanju, upravljanju in doseganju ciljev trajnostnega razvoja. Velika večina obstoječih analiz na ravni Slovenije se osredini na posamične vidike ali regije (Lampič, B. & Zupančič 2018), specifične vidike podjetij ali potrošnikov (Golob idr. 2023; Podnar in Golob 2019; Golob in Kronegger 2019) ali na (ne)razumevanje koncepta (Banjac idr., 2015), ne pokažejo pa celovitega pregleda ali dinamike uresničevanja ter spreminjanje doseganja CTR v obdobju kriz. Kljub rastočim iniciativam in vse bolj sistematičnemu popisu spreminjanja trajnostnega vedenja organizacij (glej na primer platformo za trajnostno preobrazbo podjetij pri Gospodarski zbornici Slovenije,³ kjer so zbrane slovenske prakse in trajnostne strategije) so redki celoviti prikazi posameznih institucij, zato je primer mapiranja vključevanja CTR v izbrani instituciji znanja lahko vzor za druge skupnosti in organizacije. Avtorji s svojimi izvirnimi analitičnimi pristopi in empirično analizo v tem tematskem sklopu nadgrajujejo obstoječe analize prav s celostnim pogledom in zajemom vseh CTR, hkrati pa s svojimi metodološkimi rešitvami ponujajo tudi nova orodja in omogočijo nove primerjalne analize. V diskusijah pa opozarjajo na pasti in ovire pri uresničevanju CTR, a tudi na priložnosti in posebnosti Slovenije, kar je lahko v pomoč pri oblikovanju izvirnih lokalnih rešitev.

SKLEP

V obdobju vojn in kriz v ospredje prihajajo trenutni, kratkoročni izzivi, ki lahko resno ogrozijo doseganje (dolgoročne) blaginje in CTR. Krize in vojne imajo kompleksen vpliv na vse CTR tudi zunaj konfliktnih območij in posledice se širijo v sosednje in oddaljene države po vsem svetu. Članek želi okrepiti refleksijo o uresničevanju CRT, o njihovi medsebojni vsebinski prepletenosti in (ne le časovnih, temveč tudi vsebinskih) konfliktih med CTR. Nadalje želi članek krepiti zavedanje, da so CTR (zelo) splošen načrt in da je od držav, občin oz. lokalnih skupnosti ter tudi izobraževalnih ustanov odvisno, kako se ti splošni cilji »lokalizirajo« in v polni meri upoštevajo lokalne specifičnosti ter kako dejansko vplivajo na povečevanje blaginje. Tudi to lahko privede do večjih sinergij in manjše stopnje konfliktnosti med cilji. Analize in empirične ocene (ne)

³ Dostopno prek <https://glasgospodarstva.gzs.si/platforma-za-trajnostno-preobrazbo-podjetij/>.

uresničevanja CTR kažejo, da medsebojna povezanost in soodvisnost teh ciljev terjata več znanja in sodelovanja, kot ga temu trenutno namenjamo.

Tudi drugi članki v pričujočem tematskem sklopu se osredotočajo na izzive uresničevanja CTR v obdobju kriz na več različnih ravneh: na nivoju oblikovanja strategij in politik s pregledom uresničevanja na ravni države in s pregledom aktivnosti in doprinosov na ravni posamezne organizacije na primeru raziskovalno-izobraževalne institucije.

Izboljšanje ocen vplivov, povezanih s krizami in vojnami, na uresničevanje CTR je zato zelo koristno in pomembno, da znova razmislimo o lokalnem in globalnem upravljanju razvoja in da prilagodimo politike za doseganje ciljev trajnostnega razvoja do leta 2030. Skladnost politik, sodelovanje in vključevanje različnih deležnikov, posebej izobraževalnih institucij, in izboljšane zmožnosti zbiranja in analize podatkov so med ključnimi pristopi, ki premagujejo izzive doseganja ciljev CTR v obdobju kriz. Identifikacija nasprotij in sinergij med CTR ter boljše prepoznavanje in natančnejše ocene (negativnih) vplivov vojn na trajnostni razvoj pa bi moralo dodatno motivirati napore za doseganje miru, ki je prvi in najpomembnejši okvir za uresničevanje ciljev SDG; s tem se izboljšuje blaginja ljudi in vzpostavi zaveza k mednarodnemu razvoju. Krize in vojne bodo lahko postavile drugačne prednosti in načine doseganja trajnostnega razvoja, toda zagotavljanje miru in varnosti je prioriteta za razvoj blaginje. Nedvomno je naloga izobraževanja in znanosti, da na to opozarja ob vsaki priložnosti.

Nedoseganje ciljev glede na zastavljene načrte in časovnice odpirajo vprašanja, ali so CTR in načrt njihovega doseganja ustrezno zasnovani. Rastoče število kriz, ki so se pojavile po sprejetju Agende 2030, dodatno odpira tudi vprašanje primernosti podciljev in načrta ter kliče po vnovičnem dialogu in diskusiji na ravni mednarodne skupnosti, kjer je poleg nedoseženih ciljev treba načeti tudi dilemo konfliktov med cilji in ustreznost načrta CTR.

LITERATURA

- Banjac, Marinko, Boris Mance, Gregor Petrič, Andraž Petrovčič, Peter Sekloča, Aleksander Slaček Brlek, Slavko Splichal (ur.), Maja Turnšek Hančič, Igor Vobič, Blaž Vrečko Ilc. 2015. *Meje razumevanja trajnostnega razvoja v slovenski politiki, ekonomiji, civilni družbi in medijih*. Ljubljana: Založba FDV.
- Chevenko, Anna. 2024. »Ukraine and the SDGs: How the war has influenced global development«. Geneva: UNU-MERIT. <https://www.merit.unu.edu/ukraine-and-the-sdgs-how-the-war-has-influenced-global-development/>.
- European Commission. 2020. *A New Industrial Strategy for Europe*. Brussels: European Commission. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0102>.
- Golob, Urša, Klement Podnar, Vesna Žabkar. 2023. Sustainability communication. *International journal of advertising* 42 (1): 42–51.
- Jaklič, Andreja in Iris Koleča. 2020. *Tuji investitorji o slovenskem poslovnem okolju 2020: Rezultati raziskave med podjetji s tujim kapitalom v Sloveniji 2020*. Ljubljana: Center za mednarodne odnose.
- Jaklič, Andreja in Iris Koleča. 2022. *Tuji investitorji o slovenskem poslovnem okolju 2022*:

- Rezultati raziskave med podjetji s tujim kapitalom v Sloveniji 2022*. Ljubljana: Center za mednarodne odnose.
- Jiang, Qutu, Zhenci Xu, Yuanzheng Cui, in Jianguo Liu. 2023. »Complex Impacts of Wars on Global Sustainable Development in a Metacoupled World«. <https://doi.org/10.5703/1288284317680>.
- Lampič, Barbara, Jernej Zupančič (Eds.). 2018. »Raziskovalno-razvojne prakse in vrzeli trajnostnega razvoja Slovenije.« *E-GeograFF 9*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. <https://doi.org/10.4312/9789612379025>.
- Podnar, Klement, Urša Golob. 2019. »Pojmovanje trajnosti skozi porabniške prakse«. *Akademija MM: slovenska znanstvena revija za trženje* 14 (28): 23–37.
- Preuss, Lutz, Heather Elms, Roman Kurdyukov, Urša Golob, Rodica Milena Zaharia, Borna Jalsenjak, Ryan Burg, Peter Hardi, Julija Jacquemod, Mari Kooskora, Siarhei Manzhynski, Tetiana Mostenska, Aurelia Novelskaite, Raminta Pučėtaitė, Rasa Pušinaitė-Gelgotė, Oleksandra Ralko, Boleslaw Rok, Dominik Stanny, Marina Stefanova, Lucie Tomancová. 2023. »Taking stock of responsible management education in Central and Eastern Europe". *The International Journal of Management Education* 21 (3). <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2023.100889>.
- Sachs, Jeffrey D. 2012. »From Millennium Development Goals/Sustainable Development Goals«. *The Lancet*, 379, 2206–211.
- Sachs, Jeffrey D. 2015. *The Age of Sustainable Development*. New York: Columbia University Press
- Sachs, Jeffrey, Guido Schmidt-Traub, Christian Kroll, Guillaume Lafortune, Grayson Fuller. 2018. *SDG index and dashboards report 2018*. New York: Bertelsmann Stiftung and Sustainable Development Solutions Network.
- Schaltegger, Stefan. 2011. »Sustainability As A Driver For Corporate Economic Success: Consequences for the Development of Sustainability Management Control«. *Society and Economy* 33 (1): 15–28.
- SDG Progress Report. 2020. Geneva: United Nations. <https://sdgs.un.org/goals>.
- SDG Progress Report. 2021. Geneva: United Nations. <https://sdgs.un.org/goals>.
- SDG Progress Report. 2022. Geneva: United Nations. <https://sdgs.un.org/goals>.
- SDG Progress Report. 2023. Geneva: United Nations. <https://sdgs.un.org/goals>.
- SDG Progress Report. 2024. Geneva: United Nations. <https://sdgs.un.org/goals>.
- Shulla, Kalterina, in Walter Leal Filho. 2023. »Achieving the UN Agenda 2030: Overall actions for the successful implementation of the Sustainable Development Goals before and after the 2030 deadline«. Brussels: European Parliament.
- Solow, Robert M. 1991. »Sustainability: An Economist's perspective«. The eighteenth J. Seward Johnson lecture. Woods Hole, MA: Woods Hole Oceanographic Institution.
- UNESCO. 2021. Reimagining our futures together: a new social contract for education. France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- United Nations. 2000. »United Nations Millennium Declaration«. A/RES/55/2. New York: United Nations General Assembly.
- United Nations. 2015. »Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development«. A/RES/70/1. New York: New York: United Nations General Assembly.
- United Nations. 2015a. »The Millennium Development Goals report 2015«. New York: United Nations General Assembly.

United Nations. 2024. *The Sustainable Development Goals Report. 2024*. Geneva: United Nations.

Van Tulder, Rob, Eveline Van Mil. 2023. *Principles of Sustainable Business: Frameworks for Corporate Action on the SDGs: Principles for Responsible Management education. (PRME)*. New York: Routledge.

World Commission on Environment and Development. 1987. »Our common Future«. (The Brundtland Report). Oxford: Oxford University Press.

THE CHALLENGES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN AN ERA OF CRISIS

Abstract. *The article deals with the challenges of sustainable development in times of crisis. It shows that crises and wars are affecting the achievement of all 17 Sustainable Development Goals (SDGs), not only in conflict or crisis regions, but everywhere in the world. It outlines the emerging trade-offs in an era of crisis and war and, based on reviews of SDG (non-)implementation, highlights the biggest challenges: delays in progress, changing trends, shifting priorities in meeting immediate needs, constraints and diversions of resources, the creation of institutional barriers, and reduced communication efforts and coordination of sustainable development strategies. Multi-level monitoring and up-to-date empirical analyses of the complex impacts of crises and wars on the SDGs' implementation are therefore important measures to help revise scenarios, establish trade-offs between the SDGs, and pursue a more integrated and effective approach to sustainable development.*

Keywords: *war, crisis, sustainable development, sustainable development goals (SDGs), trade-off in SDGs.*